

Luonnos 14.5.2020

Vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkoston (VIP-verkosto) ja Osaamis- ja Tukikeskuksen (OT-keskukset) yhteistyö

Kansallisen VIP-verkoston kehittämisen toimeksianto on kirjattu opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuun (2017:34) seuraavasti:

”Sairaalaopetusyksiköt, Elmeri-koulut, valtion koulukotikoulut, kunnalliset erityiskoulut, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri sekä yliopistolliset ja muut erityispedagogiikan tutkimus- ja koulutusyksiköt luovat alueelliset yhteistyöverkostot, jotka nimetään VIP-verkostoiksi. Verkosto muodostuu viidestä yhteistyöalueesta. Näistä verkostoista kehitetään vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostoja.”

VIP-verkoston operatiivinen toiminta 2018-2020

Kehittämistoiminnan tavoitteena on yhdistää ja syventää varhaiskasvatuksen, esi-, perus- ja lisäopetuksen vaativan erityisen tuen osaamisen alueellisia voimavaroja sekä vastata nykyistä joustavammin ja monipuolisemmin vaativan erityisen tuen lasten ja nuorten ja heidän opettajiensa tarpeisiin heidän omissa toimintaympäristöissään, kuten lähipäiväkodeissa ja lähikouluissa. VIP-verkostotyössä painottuu ennaltaehkäisevä työote mm. oppimisen ja koulunkäynnin tuen vahvistamisena.

Tulee kriittisesti tarkastella nykyisiä toimintatapoja- ja -malleja sekä esimerkiksi resurssien jakoja. Teemmekö oikeita asioita oikeaan aikaan, saavutetaanko asetetut tavoitteet vai voisimmeko saada parempia tuloksia toimialla toisin? Osataanko vastuuttaa oikeat toimijat, hyödynnetäänkö teknologiaa?

On keskeistä vahvistaa peruspalveluiden operatiivisten toimijoiden, kuten esimerkiksi opiskeluhuollon toimintaa sekä linkittää eri hallintokuntien toimijoita ja toimintoja toisiinsa. Perhekeskuksien ja Tulevaisuuden sotekeskuksien kehittämisessä tulee huomioida myös sivistystoimen keskeinen rooli lasten, nuorten ja perheiden elämässä.

VIP-verkostotyön kehittäminen tapahtuu viidellä erä-alueella, joilla työskentelyä suunnittelee ja koordinoi monialaiset ydinryhmät. Kullakin alueella järjestetään kehittämistyön tueksi verkostopäiviä, joihin osallistuu noin 80 monialaista toimijaa sivistys-, sosiaali- ja terveystoimesta sekä erikoissairaanhoidosta. Lisäksi järjestetään maakuntapäiviä, joissa paneudutaan syvemmin maakunnan omiin kysymyksiin. Kansallisissa teemaryhmissä paneudutaan kouluikäikäymättömyyteen sekä toiminta-alueittain järjestävään opetukseen ja kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin.

VIP-vaatutoimijat 2019 ->

Opetus- ja kulttuuriministeriön raportin mukaisesti korjaavien palveluiden kehittäminen tapahtuu kansallisesti vaativan erityisen tuen toimijoiden eli ns. vaatutoimijoiden osaamisen lisäämisellä ja yhteistyön vahvistamisena yhteiseksi palvelutarjonnaksi. Vaatutoimijoita on neljä: sairaalaopetus, Valtion koulukotikoulut, Elmeri-koulut ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri.

Sairaalaopetus

Sairaalaopetusta järjestetään lasten- ja nuorisopsykiatrisissa, neurologisissa, foniatriksissa tai somaattisissa tutkimuksissa tai hoidossa oleville oppilaille. Sairaalaopetuksessa korostuvat kasvatuksen ja opetuksen lisäksi pedagoginen kuntoutus ja kaikkien oppilasta opettavien, kasvattavien tai hoitavien tahojen keskinäinen yhteistyö, koulukonsultaatiot ja ohjaustoiminta. Opetuksessa painottuu opetuksen osana pedagoginen kuntoutus, koulunkäyntiä ylläpitävä opetus sekä oppimis- ja koulunkäyntitaitojen arviointi.

Ydinosamista mm. psykiatria, neuropsykiatria, somatiikka, neurologia sekä monitarpeisuus

Valtion koulukotikoulut

Jokaisessa valtion koulukotiyksikössä on oma koulu, joka tarjoaa perusopetusikäisille sekä perusopetuksen lisäopetuksessa oleville oppilaille erityistä tukea ja yksilöllisiä ratkaisuja oppimisen tueksi. Koulun toimintaperiaatteita ovat yhteisöllisyys, yksilöllisyys ja osallisuus. Opetus järjestetään yhteistyössä lasten huoltajien ja koulukodin hoitotiimin kanssa. Opiskelun yksilöllisyys toteutuu erityisopettaja – avustaja työparin ohjauksessa pienissä opetusryhmissä.

Ydinosaamista mm. sijaishuolto, sijoitettu lapsi koulussa, vaativa sijoitushoito, mielenterveys, päihteet

Elmerit

Elmeri-kouluilla tarkoitetaan erityiskouluja, jotka ovat aiemmin olleet tai ovat edelleen erityishuoltopiirien ylläpitämiä kouluja ja jotka sijaitsevat erityishuollon palvelujen/sosiaali- ja sairaanhoitopiirien yhteydessä tai fyysisesti lähellä näitä palveluja. Elmeri-koulun ylläpitäjiä voivat olla erityishuoltopiirit, sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymät, kunnat tai säätiöt. Elmeri-kouluissa opiskelevat lapset ja nuoret ovat oikeutettuja vaatimaan erityiseen tukeen, joka muodostuu moniammatillisesta tiiviistä yhteistyöstä ja kuntouttavasta opetuksesta

Kouluissa järjestetään pääasiassa perusopetusta. Osa kouluista tarjoaa myös esiopetusta, lisäopetusta ja lyhytaikaista opetusta intervalli/ tutkimus- ja kuntoutusjaksoilla oleville oppilaille.

Ydinosaamista mm. kehitysvammaisuus, autismitkirjo, psykososiaalinen tuki

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

Valteri on Opetushallituksen alaisuudessa toimiva valtakunnallinen oppimis- ja ohjauskeskus, joka tukee lähikouluperiaatteen toteutumista tarjoamalla monipuolisia palveluja yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tarpeisiin. Valteri tarjoaa oppilaille, heidän perheilleen ja lähityöntekijöilleen tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin. Tavoite on, että mahdollisimman moni oppilas voi käydä koulua omassa kotikunnassaan ja lähikoulussaan.

Ydinosaamista mm. neurologiaan, kuulemiseen, näkemiseen, liikkumiseen, kieleen, autismitkirjoon, monitarpeisuuteen liittyvä tuki.

VIP-vaatu –palvelut (vaativa konsultaatio)

Tarkoituksena on luoda viidelle alueelle em. neljän toimijan edustajista ns. VIP-vaatutiimi. Siinä monialaisilla yhdistetyillä palveluilla pyritään ratkaisemaan niitä erityisen haastavia tilanteita, joihin ei pystytä vastamaan pedagogisin (kolmiportainen tuki) tai oppilashuollollisin tukitoimin tai muin keinoin.

Ennen yhteydenottoa vaatupalveluun lapsen/nuoren tuen tarpeet on paikallisesti monialaisesti arvioitu, tukitoimet on koordinoitusti koottu yhteen ja em. tukitoimet ovat jo olleet käytössä, mutta ne eivät tehoa, riitä tai sovi, jolloin tarvitaan muuta lisätukea. Yhteydenotto vaatutiimiin voi tulla keneltä tahansa sivistys- sosiaali- tai terveystoimen ammattilaiselta, joka vastaa lapsen / nuoren asioista.

Vaatutiimin palvelut voivat olla mm. puhelin- tai muuta etä- tai livekonsultaatiota, etä- tai lähiarviointia tai ohjausta tai muita palveluita.

VIP-verkoston vakiinnuttaminen vuosina 2021-2022 on suunnitteluvaiheessa parhaillaan. Tavoitteena on saada kehittämistyö tuloksineen pysyviksi käytänteiksi alueille ja kuntiin sekä ennaltaehkäisyä että korjaavien palveluiden osalta.

Osaamis- ja tukikeskus

OT-keskus on kehitteillä oleva verkostomainen monialainen osaamis- ja tukikeskus erityistason vaativia palveluja tarvitseville lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Suunnitelmana on, että Suomessa toimii viisi OT-

keskusta. OT-keskukset tulevat toimimaan sote-yhteistyöalueilla tehden monialaista yhteistyötä yli maakuntarajojen ja sen tehtäviin kuuluvat vaativinta erityisosaamista edellyttävä asiakastyö, tutkimus-, koulutus- ja kehittämistoiminta yhteistyössä yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa sekä yhteistyöalueen tasoinen palveluiden koordinointi yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

OT-keskus tuottaa vaativaa erityisosaamista ja erikoistumista monialaisesti yhdistäviä palveluja, jotka vastaavat lasten, nuorten ja perheiden vaativimpiin palvelutarpeisiin. OT-keskuksen tuottamat palvelut kohdentuvat pieneen ryhmään asiakkaita (arviolta 1 % lapsi- ja nuorisoikäisestä väestöstä) ja suuntautuvat koko yhteistyöalueelle liikkuvien palveluiden, konsultaatiotoiminnan ja digipalveluiden avulla. Keskeisenä tavoitteena on tukea erityis- ja perustasoilla tehtävää työtä asiakastyön, konsultaation, kouluttamisen ja kehittämisen keinoin.

OT-toimijoita

Yliopistosairaala, keskussairaalat, kuntien tunnistetut erityispalvelut, keskuskaupungit, sosiaalialan osaamiskeskukset ja korkeakoulut, erityishuoltopiirit ja/tai niiden tehtävistä vastaavat kuntayhtymät.

OT-toimijat näyttäytyvät VIP-verkostolle tunnistettuna sosiaali-, terveys- ja perheoikeudellisten palvelujen osaajina.

Ydinosaamista....

OT-keskusten ja VIP-verkoston kytkeytyminen ja yhteistoiminta

- VIP-verkostotyössä painottuu ennaltaehkäisevä työote. Korjaavien palveluiden kehittäminen tapahtuu vaatutoimijoiden osaamisen lisäämisenä ja yhteistyön vahvistamisena yhteiseksi palvelutarjonnaksi.
- OT-keskustoiminnan painopiste on korjaavissa toimenpiteissä
- Sekä OT-toimintaan että VIP-työhön liittyy tutkimus.
- VIP tulee entisestään kiinnittämään huomiota tutkimusperustaisiin interventioihin ja niiden levittämiseen OT-työn suunnassa
- OT-keskustyö ja VIP-verkostotyö kattaa osin samoja asiantuntijoita
- Mikäli lapsen /nuoren tilanteen ratkaisemiseksi tarvitaan vahvempaa sosiaali- tai terveystoimen osaamista, VIP-vaatutiimistä konsultoidaan alueellista OT-keskusta. Tämä edellyttää selkeää rakennetta ja joustavaa yhteistyömallia sekä nimettyjä yhdyshenkilöitä.
- Kun OT:een ohjautuu lapsi/nuori, jonka kasvun ja kehityksen tueksi tarvitaan sivistystoimen vaativaa erityistä tukea/ osaamista, alueellinen OT-keskus konsultoi alueellista VIP-vaatutiimiä. Tämä edellyttää selkeää rakennetta ja joustavaa yhteistyömallia sekä nimettyjä yhdyshenkilöitä.

OT/VIP-yhteistoiminnan kehittämisehdotukset

1. Nimetään erva-alueittain VIP-verkoston vaativan konsultaation ja OT-keskuksen yhdyshenkilöt joustavien yhteistyömallien käynnistämiseksi sekä sovitaan konkreettiset toimintatavat toimijoiden välillä.
2. Luodaan rakenne / malli sekä rahoitusinstrumentti yhteisten täydennyskoulutustilaisuuksien järjestämiseksi. Koulutuksien tavoitteena on olemassaolevan moniammatillisen osaamisen tunteminen, jakaminen ja lisääminen.
3. Asetetaan VIP/OT-tutkimustoiminnalle yhteiset tavoitteet.
4. Kehitetään VIP/OT-yhteistä viestintää kentän toimijoiden suuntaan